

УДК 351.85

Бутник О.О.,

к.держ.упр., доцент кафедри
державного управління і права
Київського національного університету
культури і мистецтв

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ СТАНОВЛЕННЯМ ТА РОЗВИТКОМ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ

Анотація. Проаналізовано розвиток культури в роки незалежності в Україні. Визначено об'єктивні причини кризового становища у сфері культури. Досліджено роль регіонів у соціально-культурній сфері. Визначено основні завдання державного управління культурно-мистецьким продуктом з метою його популяризації серед широких верств населення.

Ключові слова: державне управління, національна культура, державна політика.

Бутник Е.А.,

к.гос.упр., доцент кафедри
государственного управления и права
Киевского национального университета
культуры и искусств

ГОСУДАРСТВЕННОЕ УПРАВЛЕНИЕ СТАНОВЛЕНИЕМ И РАЗВИТИЕМ КУЛЬТУРЫ В УКРАИНЕ

Аннотация. Проанализировано развитие культуры в годы независимости в Украине. Определены объективные причины кризисного положения в сфере культуры. Исследована роль регионов в социально-культурной сфере. Определены основные задачи государственного управления культурно-художественным продуктом с целью его популяризации среди широких слоев населения.

Ключевые слова: государственное управление, национальная культура, государственная политика.

Butnyk O.O.,

PhD in Public Administration,
Associate Professor of Public
Administration and Law
Kyiv National University of Culture and Arts

PUBLIC ADMINISTRATION OF FORMATION AND DEVELOPMENT OF THE CULTURE IN UKRAINE

Annotacion. The article analyzes the development of culture in the years of independence in Ukraine. It is determined objective reasons for the crisis in the sphere of culture. The article analyzes the role of the regions in the socio-cultural sphere. It is analyzes the main tasks of public administration of cultural and artistic products in order to popularize it the wider population. The article conclusions on the need for dissemination of high-quality and diverse cultural and artistic domestic product to the general. Provided by the following tasks: creating a favorable legal framework for investment and charitable support in the field of

cultural industries; ensure the development of the film industry by improving the producing system organization and financing of national films; implementation of measures for the restoration, recovery and replication national film classics; ensure the presence of Ukrainian films at the box office, Ukrainian music broadcast by strengthening support for the promotion of national art; effective protection of intellectual property rights on local authors and artists; support issuance and distribution of CDs with songs in academic, folk music recordings leading performers and creative teams of Ukraine; held in Ukraine and abroad, cultural events (festivals, exhibitions, concerts, literary and artistic competitions, television programs, radio programs, conferences, etc.) that popularize Ukrainian culture and form an attractive image of Ukrainian culture in the country and the world; support the creation of quality and variety of cultural programs for radio and television..

By the Law of Ukraine "On Local Government" and "On local state administrations" The role of regions in the cultural sphere. On a clear legal separation of powers, responsibilities, financial and economic framework between national, territorial and local levels of government administration center of gravity cultural sphere must be moved to the level of regions. Social infrastructure, education, health care, etc. - all of which should go primarily the responsibility of local executive authorities and local self-government and be the main thrust of their activity. This should be accompanied by the creation of adequate independent financial and economic base of local governments.

However, transferring to the local level major share of responsibility for social infrastructure, social and cultural development, the state retains the implementation of national programs of social welfare and other social safeguards established by law, the financing of national cultural objects, some schools, about the objects and health programs, and providing specific conditions motivated targeted financial assistance to regions.

Keywords: public administration, national culture, public policy.

Постановка проблеми. Процеси державотворення в Україні вимагають підвищення якості й ефективності управлінської діяльності в цій галузі, функціональної результативності роботи органів державного управління культурою, формування на підґрунті сучасних наукових досліджень відповідних методів управління з урахуванням специфіки цієї сфери суспільних відносин.

Культура є головним чинником, що визначає духовний розвиток нації, вона є показником її самобутності. Саме через культуру утверджуються її духовні та моральні ідеали, втілюються гуманістичні ідеї, загально визнані людські цінності, забезпечується збереження і примноження культурних надбань. Як свідчить світовий досвід, розвиток і вдосконалення культури є однією з вирішальних умов суспільного й соціального прогресу.

Мета: дослідити основні засади державного управління становленням та розвитком культури в Україні та надати пропозиції щодо популяризації культури серед широких верств населення.

Аналіз наукового доробку. Становлення української державності зумовило значне зростання інтересу до актуальних проблем управління розвитком культури як в українській, так і зарубіжній науці. Слід зазначити вагомий внесок у дослідження окремих аспектів державного управління розвитком культури в сучасних умовах таких українських та зарубіжних

вчених, як Г. Бірюкова, В. Борщевській, О. Ваганова, В. Горській, О. Гриценко, Дзюба, С. Дрожжина, В. Карлова, М. Кашуба, В. Ковалевській, А. Колодій, А. Леонова, Л. Лещенко, Т. Лільо, В. Лісовий, А. Мелітонян, В. Нікітін, О. Різнік, С. Чукут, Дж. Ахерн, А. Аппадурі, Дж. Бейкер, М. Бучанан, П. Бурдье, Е. Еверіт, П. Козловській, Д. Лузлі, Ч. Лендрі, С. Манді, Ф. Матарассо, С. Мерньє, А. Перотті, Дж. Томлінсон та інших. Слід також підкреслити наукову і практичну значимість досліджень таких аналітиків державної культурної політики сучасних країн світу, як В. Буценко, Ф. Боргонові, Р. Вангерме, К. Гордон, Б. Гурно, Ж. Ренар та інші.

Виклад основного змісту. Питання збереження, примноження та інтенсивного використання культурних цінностей для морально-естетичного виховання населення посідають особливе місце серед державних інтересів.

Проте офіційний курс культурної політики держави, яка полягає в інтеграції України у світовий культурний процес на принципах мультикультуралізму, не завжди сприяє розвитку української національної культури. Брак ефективних законодавчих, нормативно-правових, адміністративних механізмів, а також належної державної фінансової, інформаційної підтримки національної культури призвів до поширення явищ культурної уніфікації, поступової втрати зв'язку духовних підвалин суспільного життя, сучасної культури з національно-культурними цінностями і традиціями [1].

Як зазначається в проєкті Концепції державної цільової національно-культурної програми розвитку культури і мистецтва на період до 2017 року, за минулі роки у сфері культури накопичилися серйозні проблеми, що не знаходили належного вирішення. Через причини переважно соціально-економічного характеру в Україні відбулося фактичне відчуження мільйонів громадян, цілих суспільних верств від надбань вітчизняної та світової культури. Перехід до ринкової економіки створив значні труднощі як для закладів культури і мистецьких колективів, так і для споживачів культурно-мистецьких благ. За останні два десятиліття в Україні закрилися сотні бібліотек, клубів, книгарень, різко скоротилася концертно-гастрольна діяльність театрів, академічних та народних виконавських колективів. Соціологічні дослідження свідчать, що сьогодні більшість громадян України не відвідують бібліотек, театрів, концертів, практично не читають художньої літератури, так що єдиним постійним каналом культурної комунікації для них є телебачення, а для молоді – Інтернет. Однак комерціалізація телебачення та радіо призвели до багаторазового скорочення обсягів теле- та радіопередач, присвячених високій культурі і мистецтву, від академічного до народного. Попри постійне зростання бюджетного фінансування культури, його обсяги залишалися недостатніми, особливо в частині видатків розвитку, породжуючи відсталість матеріально-

технічної бази закладів культури, вплив професійних кадрів. В результаті багато закладів культури, особливо в малих містах і на селі, не можуть забезпечувати належну якість та обсяги своїх послуг, а отже – не можуть повністю задовольняти культурні потреби громадян [2].

У 1990-х роках відбувся фактичний розвал мереж кінопрокату та книготоргівлі, успадкованих від часів СРСР, а їх нові, вільно-ринкові аналоги, орієнтовані на великі міста та на заможнішого платоспроможного покупця, пропонують переважно мас-культурний асортимент. Аналогічні зміни відбулися також у концертно-гастрольній справі (табл. 1).

Таблиця 1

Аналіз стану культури в Україні (1990 – 2013 рр.)

	Кількість професійних театрів	Кількість відвідувань театрів за рік, млн.	Кількість концертних організацій	Кількість слухачів на концертах за рік, млн.	Кількість музеїв	Кількість відвідувань музеїв за рік, млн.
1990	125	17,6	44	15,0	214	31,8
1995	136	8,3	53	7,3	314	17,4
2000	131	5,7	61	3,8	378	16,0
2005	135	6,2	78	4,4	437	18,9
2010	140	6,6	83	4,2	546	21,7
2013	133	6,9	85	4,6	608	22,3

Значних масштабів набуло руйнування пам'яток історії та культури, чималі проблеми існують із збереженням та поповненням музейних та бібліотечних фондів.

За таких умов державна політика у сфері культури багато в чому залишається інерційною, а бюджетна підтримка культури і мистецтва – недостатньою за обсягами, нечіткою за пріоритетами та недосконалою за механізмами. В бюджетних видатках на культуру надто низькою є частка видатків розвитку. Недостатньо використовуються такі сучасні ефективні методи підтримки мистецтва, як конкурсні гранти. Слабко стимулюється діяльність меценатів та інвесторів у сфері культури. Не набули значного розвитку інструменти державно-приватного партнерства у підтримці культурних ініціатив.

Таким чином, проблеми, що накопичились у сфері культури, охоплюють економічні, соціальні, матеріально-технічні аспекти її функціонування, а також ключові елементи державної культурної політики – законодавчі, фінансові, адміністративні, інституційні.

До основних об'єктивних причин складного становища у сфері культури слід віднести трансформаційні процеси, що відбувались в українському суспільстві в роки незалежності, зокрема, перехід до ринкової економіки. Це гостро проявилось у сфері культури – з одного боку, в занепаді успадкованої від радянської доби культурно-мистецької

інфраструктури та системи управління нею, у кризі старої системи цінностей; а з іншого боку – в надто повільному напрацюванні нових принципів та механізмів державної підтримки культури, у проявах нового культурного розшарування суспільства, що супроводжує соціальне розшарування.

У нових господарчих умовах, поруч із мережею закладів, підприємств та організацій культури державної та комунальної власності, в Україні діють тисячі недержавних культурно-мистецьких організацій, як комерційних, так і неприбуткових, що становлять помітну і важливу частку сфери культури, однак їх розвиток виявився недостатнім для того, щоб компенсувати занепад державного сектора [3].

Діюча система органів управління культурою перебуває в стадії становлення. Складний процес перебудови, що триває в системі виконавчої влади у сфері культури, охоплює як центральний так і місцевий рівні і потребує нагального вирішення низки актуальних питань, серед яких: а) раціоналізація структури апарату управління; б) забезпечення оптимального співвідношення централізації й децентралізації в державному управлінні культурою; в) організація взаємодії між центральними органами державної виконавчої влади в галузі культури та в інших сферах суспільного життя; г) чітке й оптимальне розмежування функцій і повноважень органів управління культурою різних рівнів [4].

З прийняттям законів України «Про місцеве самоврядування» та «Про місцеві державні адміністрації» підвищується роль регіонів у соціально-культурній сфері. З чітким законодавчим розподілом повноважень, відповідальності, фінансово-економічної бази між загальнодержавним, територіальним і місцевими рівнями управління центр ваги управління культурною сферою має бути перенесений на рівень регіонів. Соціальна інфраструктура, освіта, охорона здоров'я тощо — все це має перейти переважно до компетенції місцевих органів державної виконавчої влади і органів місцевого самоврядування та складати головний зміст їх діяльності. Це мусить супроводжуватися створенням адекватної незалежної фінансово-економічної бази місцевого самоврядування [3].

Разом з тим, передаючи на місцевий рівень основну долю відповідальності за соціальну інфраструктуру і соціально-культурний розвиток, держава зберігає за собою здійснення загальнонаціональних соціальних програм забезпечення й інших соціальних гарантій, які встановлюються законом, фінансування загальнонаціональних об'єктів культури, окремих учбових закладів, об'єктів і програм охорони здоров'я, а також надання мотивованої конкретними умовами цілеспрямованої фінансової допомоги регіонам.

Висновки. З метою поширення якісного і різноманітного вітчизняного культурно-мистецького продукту серед широких верств можемо виділити такі основні завдання: створення сприятливої правової бази для інвестицій

та благодійної підтримки у сфері культурних індустрій; забезпечення розвитку кіновиробництва через удосконалення продюсерської системи організації і фінансування виробництва національних фільмів; реалізація заходів з реставрації, відновлення і тиражування національної кінокласики; забезпечення присутності українських фільмів у прокаті, української музики в ефірі через посилення підтримки промоції вітчизняного мистецтва; забезпечення ефективного захисту прав інтелектуальної власності щодо вітчизняних авторів та виконавців; підтримка випуску та поширення компакт-дисків з творами національної академічної, народної музики, записів провідних виконавців та творчих колективів України; проведення в Україні та за кордоном культурно-мистецьких заходів (фестивалі, виставки, концертні програми, літературні та мистецькі конкурси, телепрограми, радіопрограми, конференції тощо), що популяризують українську культуру і формують привабливий образ української культури всередині країни та у світі; підтримка створення якісних і різноманітних культурно-мистецьких програм для радіо і телебачення.

Використані джерела інформації

1. Батіщева О. С. Національні держави в умовах культурної глобалізації: проблеми і завдання вищої освіти // Актуальні проблеми реформування державного управління в Україні: Матеріали наук.-практ. конф. / За ред. Я.Й. Малика. – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2006. – Ч. 2. – С. 6–9.
2. Проект Концепції державної цільової національно-культурної програми розвитку культури і мистецтва на період до 2017 року – Режим доступу: <http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/publish/article/288397>
3. Культурна політика в Україні: аналітичний огляд: Підготовлений в рамках участі України в програмі оглядів національних культурних політик Ради Європи / Український центр культурних досліджень ; ред.-упор. : О. Гриценко. - К. : [б.в.], 2007. - 160 с.
4. Проблеми правового забезпечення функціонування культурної сфери // Вісн. УАДУ. - 2002. - № 2. - С. 256-262.

References

1. Batischeva O. S. (2006), "The national states in terms of cultural globalization: challenges of higher education", Aktual'ni problemy reformuvannia derzhavnoho upravlinnia v Ukraini [Actual problems of public administration reform in Ukraine], Materialy naukovopraktychnoi konferentsii [Proceedings of the conference], The Lviv Regional Institute of Public Administration National Academy of Public Administration, the Office of the President of Ukraine, Lviv, Ukraine, vol. 2, pp. 6-9.
2. The draft Concept of the State national cultural program of art and culture for the period until 2017 (2014), available at: <http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/publish/article/288397>
3. Cultural Policy in Ukraine: Analytical review: Prepared under the participation of Ukraine in reviews of national cultural policies of the Council of Europe (2007), "Ukrainian Center for Cultural Studies" [Ukrains'kyj tsentr kul'turnykh doslidzhen'], O. Hrytsenko, Kyiv, Ukraine.
4. Karlova V. (2002), "Problems of legal maintenance of functioning cultural sector", Visnyk UADU, vol. 2, pp. 256-262.

Рецензент: Биркович Т.І., д.держ.упр.